Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu „COVID-19: Úloha občanské společnosti při rekonstrukci a odolnosti evropsko-středomořského regionu“

(stanovisko z vlastní iniciativy)

(2023/C 140/03)

Zpravodaj: **Angelo PAGLIARA**

Rozhodnutí plenárního shromáždění	25.3.2021
Právní základ	čl. 52 odst. 2 jednacího řádu
	stanovisko z vlastní iniciativy
Odpovědná sekce	Vnější vztahy
Přijato v sekci	20.12.2022
Přijato na plenárním zasedání	24.1.2023
Plenární zasedání č.	575
Výsledek hlasování	
(pro/proti/zdrželi se hlasování)	183/0/5

1. **Úvod**

1.1. Krize způsobená pandemií evropsko-středomořský region tvrdě zasáhla, prohloubila stávající problémy a přivodila nové, které se přidávají i těm dosavadním. Hrozí, že socio-ekonomické důsledky zvýší nerovnosti zejména v zemích se slabými hospodářskými a výrobními systémy.

1.2. Monitorovací výbor Euromed působící v rámci EHSV se rozhodl zaměřit svou pozornost na úlohu, kterou hraje občanské společnosti v oživení a budování odolnosti evropsko-středomořského regionu.

1.3. Na vypracování této informační zprávy se podílely organizace občanské společnosti evropsko-středomořského regionu a hospodářské a sociální rady z různých zemí. Obzvláště úzká spolupráce byla navázána s Hospodářskou, sociální a environmentální radou Maroka, která spolupořádala summit Euromed 2021.

1.4. Informační zpráva má tedy významnou přidanou hodnotu, která vyplývá ze zapojení občanské společnosti z obou břehů Středozemního moře.

1.5. Ve zprávě jsou zohledněny předchozí informační zprávy Vzdělávání a odborná příprava v evropsko-středomořském regionu, Digitalizace a malé a střední podniky v oblasti Středomoří a Udržitelný rozvoj v oblasti Středomoří ([1]).

2. **Závěry**

2.1. Občanská společnost na celém světě reagovala na pandemii okamžitě, postavila se do první linie a poskytovala obyvatelům pomoc a podporu. Rovněž v evropsko-středomořské oblasti byla úloha občanské společnosti zásadní pro zmírnění negativních dopadů onemocnění COVID-19.

2.2. V tomto regionu podpořily organizace občanské společnosti vládní činnost tím, že poskytovaly základní služby a zdravotní péči, distribuovaly osobní ochranné prostředky a podílely se na šíření důležitých informací, a to zejména v okrajových oblastech. Jejich činnost měla zásadní význam i pro zmírnění dopadů pandemie na nejzranitelnější skupiny obyvatelstva, jako jsou ženy, mladí lidé, přistěhovalci a osoby se zdravotním postižením.

([1]) Informační zprávu navíc doplňují některá nedávná stanoviska EHSV ke stejnému tématu. Konkrétně se jedná o tato stanoviska: , Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k návrhu nařízení Evropského parlamentu a Rady, kterým se zřizuje facilita na podporu oživení a odolnosti (COM(2020) 408 final – 2020/0104 (COD)), návrhu nařízení Evropského parlamentu a Rady, kterým se zřizuje nástroj pro technickou podporu (COM(2020) 409 final – 2020/0103 (COD)) (Úř. věst. C 364, 28.10.2020, s. 132), ECO/515 – Nařízení o investiční iniciativě pro reakci na koronavirus (dosud nezveřejněno v Úředním věstníku) a Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu Mimořádná situace po pandemii COVID-19 – návrh nové multilaterální struktury (stanovisko z vlastní iniciativy) (Úř. věst. C 364, 28.10.2020, s. 53).

2.3. Díky aktivitám občanské společnosti se zvýšila solidarita v evropsko-středomořském regionu. Mnoho organizací občanské společnosti v zemích jižního sousedství aktivně vytvářelo občanské skupiny solidarity, zkoušelo inovativní metody a zintenzivnilo svou online informační a koordinační aktivitu.

2.4. EHSV je přesvědčen, že správné a spravedlivé hospodářské a sociální oživení je možné pouze se zapojením sociálních partnerů a organizací občanské společnosti, soukromého sektoru a zejména malých a středních podniků. Oživení oblasti Středomoří a rozvoj udržitelných a odolných socioekonomických modelů se musí řídit zásadami, mezi něž patří dodržování zásady právního státu, ochrana demokratických hodnot a sociálních a lidských práv, provádění základních úmluv MOP a společné úsilí o dosažení cílů udržitelného rozvoje a klimatické neutrality.

2.5. EHSV vítá přijetí nové Agendy pro Středomoří a zdůrazňuje, že je nezbytné, aby všechna opatření na podporu oživení zohledňovala dva cíle – rozvoj a zlepšení kvality života obyvatel regionu.

2.6. Ve Středomoří se v současné době hromadí řada sociálních, politických, environmentálních, geopolitických a imigračních problémů, které se týkají nejen Evropy, ale celého světa. EHSV se domnívá, že přibývající komplexní problémy v tomto regionu lze řešit pouze prostřednictvím obnoveného a účinného multilateralismu podporovaného Evropskou unií.

2.7. Dopady změny klimatu se projevují i ve Středomoří, a to v podobě dezertifikace, nedostatku vody a nárůstu teploty. Současná krize zdůraznila potřebu posílit společnou odolnost a začít společně řešit problémy v oblasti životního prostředí a digitalizace. EHSV považuje mj. z hlediska zvyšování povědomí občanské společnosti a vetší účasti sociálních partnerů za vhodné rozšířit a posílit iniciativy, jako je WestMED, s cílem přispět k dosažení cílů v oblasti klimatu a životního prostředí prostřednictvím modelů modré ekonomiky zaměřených na vytváření pracovních míst a ochranu ekosystému a rozmanitosti.

2.8. Deset let po arabském jaru obnovila Evropská unie svou strategii spolupráce se středomořským sousedstvím. V této souvislosti EHSV považuje novou Agendu pro Středomoří za zásadní nástroj k sociálnímu a hospodářskému oživení tohoto regionu po krizi způsobené krizí COVID-19. Obnovený závazek partnerství musí být úzce propojen nejen s hospodářskými a sociálními výzvami, ale také s environmentálními a demografickými výzvami a výzvami v oblasti imigrace, přičemž je třeba mít vždy na zřeteli pokrok a základní hodnoty Unie. Ukázalo se, že v mnoha oblastech středomořského regionu je situace zdravotnických struktur křehká a krize způsobená pandemií je velkou zkouškou, která by mohla ovlivnit i politickou stabilitu.

2.9. V programech oživení a obnovy oblasti Středomoří je třeba klást zvláštní důraz na rychlé oživení odvětví cestovního ruchu, a zejména malých a středních podniků, které zaměstnávají více než polovinu zaměstnanců v EU. Přetrvávající důsledky krize, mj. i strukturální nezaměstnanost – zejména mladých lidí a žen –, by měly vážné sociální dopady.

2.10. Pro udržitelný rozvoj partnerů EU ve Středomoří má mimořádný význam rozvoj lidského kapitálu pracovní síly. Zejména v odvětví cestovního ruchu je třeba podporovat odbornou přípravu zaměstnanců. EHSV navíc podotýká, že velkou překážkou, zejména pokud jde o digitální transformaci hospodářství v jižních partnerských zemích, je „odliv mozků“ z těchto zemí do vysoce rozvinutých průmyslových zemí. Členské státy Evropské unie by proto měly zjednodušit postupy udělování krátkodobých a střednědobých pracovních povolení v EU jak pro osoby samostatně výdělečně činné, tak pro zaměstnance, a to zejména v odvětví informačních technologií. Kromě toho by Komise měla podporovat provádění digitálních projektů v partnerských zemích, aby zejména odborníci na informační technologie nacházeli ve svých domovských zemích náležité pracovní uplatnění.

2.11. K posílení dialogu s jižním sousedstvím bude EU využívat stávající nástroje a programy spolupráce. Evropský hospodářský a sociální výbor doporučuje co nejširší účast organizací občanské společnosti prostřednictvím inkluzivního sociálního a občanského dialogu na všech úrovních, který by zohledňoval specifika a úlohy různých zapojených subjektů a zdůraznil jejich přínos k vypracování a provádění politik a opatření nezbytných ke zvládnutí dopadu současných změn a krizí, počínaje důsledky změny klimatu.

2.12. Podle odhadů dojde v mnoha zemích jižního sousedství ke snížení HDP na obyvatele a tyto země budou muset řešit závažné problémy, aby zvládly rostoucí sociální a hospodářská rizika a ohrožení chudobou. Z tohoto důvodu jsou nezbytné plány hospodářské a finanční obnovy, které by zahrnovaly také opatření k řešení problémů způsobujících rostoucí sociální nejistotu.

2.13. Hospodářské oživení mnoha zemí středomořského sousedství je úzce spjato s účinností odpovídající očkovací kampaně, a proto EHSV doporučuje posílit nástroj COVAX a poskytnutí maximální logistické a zásobovací podpory ze strany evropských orgánů, mj. i na základě dvoustranných dohod. EHSV zdůrazňuje, že je velmi důležité podporovat partnerské země v jižním Středomoří v tom, aby ve svých zemích budovaly vlastní zařízení na výrobu očkovacích látek a zdravotnického vybavení. V této souvislosti znovu opakuje svou výzvu, aby se v zájmu boje proti pandemiím vážně diskutovalo o zrušení patentů na očkovací látky a zdravotnické vybavení.

2.14. EHSV se domnívá, že v rámci oživení po skončení pandemie COVID-19 má rozhodující význam aktivní zapojení občanské společnosti, aby bylo dosaženo např. cílů zlepšení kvality života obyvatel a vypracování nového modelu udržitelného rozvoje. Proto vyzývá evropské orgány, aby v rámci partnerství se zeměmi jižního sousedství více posílily všechny nástroje k zapojení organizací občanské společnosti.

2.15. Organizace občanské společnosti stály v první linii při podpoře zdravotnických a sociálních opatření ke zvládnutí pandemie a jejich angažovanost pomohla zmírnit sociální a zdravotní důsledky pro obyvatele. Nicméně, jak již EHSV zdůraznil, jejich schopnost reagovat na potřeby společnosti je limitována tím, že zdroje jsou často omezené a podléhají výkyvům. EHSV je přesvědčen, že je zapotřebí posílit mechanismy podpory organizací občanské společnosti, mj. v zájmu lepší ochrany nejzranitelnějších skupin obyvatelstva, které byly pandemií obzvláště zasaženy, jako jsou mladí lidé, ženy, přistěhovalci a osoby se zdravotním postižením.

2.16. EHSV vyzývá evropské orgány, aby přijaly další opatření k podpoření míru, demokracie a dodržování lidských práv v oblastech konfliktů ve středomořském sousedství. Podmínky, v nichž žijí obyvatelé oblastí konfliktů, se v důsledku pandemie dále zhoršily a je zapotřebí podniknout rozhodné kroky k uskutečnění uceleného mírového plánu.

2.17. Vzhledem k tomu, že zotavení z krize způsobené pandemií bude pravděpodobně obtížné, nabývají na významu již probíhající obchodní jednání mezi EU a Marokem a Tuniskem, jakož i nadcházející jednání s Jordánskem. EU by měla více zohledňovat stávající asymetrie a přiměřeně vyjít vstříc svým jižním obchodním partnerům. EHSV vyzývá k většímu zapojení organizací občanské společnosti a sociálních partnerů do procesu vyjednávání a k jeho formálnímu zakotvení do Smluv, aby tito partneři mohli pozitivně přispět k obchodním vztahům mezi partnerskými zeměmi, zejména k zajištění provádění povinných kapitol o udržitelnosti budoucích obchodních dohod.

2.18. EHSV dále doporučuje, aby byli sociální partneři a organizace občanské společnosti v rámci svého formálně strukturovaného zapojení odpovědní nejen za kapitoly o udržitelnosti, ale také za celou oblast působnosti obchodních a investičních dohod.

2.19. EHSV znovu opakuje svůj názor, že by EU měla část svých finančních prostředků určených na rozvoj obchodu vyčlenit na podporu účasti organizací občanské společnosti a budování jejich kapacit v oblasti udržitelného obchodu a investic.

2.20. EHSV již v minulosti doporučoval posílení digitálních dovedností na obou stranách Středozemního moře. V souvislosti s přijetím nové strategie pro Středomoří a s ohledem na obnovu po skončení pandemie EHSV připomíná, že je nutné posílit investice do digitální infrastruktury a podporu digitální transformace malých a středních podniků jako hnací síly zaměstnanosti a sociálního rozvoje, mj. i prostřednictvím zapojení sociálních partnerů, přičemž je třeba uznat potenciál kolektivního vyjednávání a sociálního dialogu na různých úrovních.

3. **Obecné připomínky**

3.1. 25 let po barcelonském prohlášení a 10 let po arabském jaru jsou problémy ve Středomoří stále obrovské. Evropská unie a partneři ze středomořského regionu se v nedávné době rozhodli obnovit a posílit spolupráci prostřednictvím ambiciózní nové Agendy pro Středomoří.

3.2. Nová agenda vychází z přesvědčení, že strategickým výzvám budoucnosti lze ve společném zájmu čelit pouze společnou prací a v partnerském duchu. V agendě je za tímto účelem stanoveno vypracování plánu investic do hospodářství s cílem podpořit socioekonomické oživení středomořského sousedství v období 2021–2027. Společným cílem je podle vysokého představitele Josepa Borrella vybudovat mírový, bezpečný, demokratičtější region jižního sousedství, který bude také ekologičtější, prosperující a inkluzivní.

3.3. Z nedávné studie zveřejněné v rámci programu Med Dialogue for Rights and Equality s názvem *Bridging the Sea* ([2]) vyplynulo, že téměř 63 % organizací občanské společnosti, které působí v zemích jižního sousedství, se zabývá tématy, jako je upevnění demokracie a práv, a více než 53 % z nich se zabývá mimo jiné bojem se socioekonomickou nerovnováhou. Na významu nabývá také skutečnost, že tyto organizace jsou vnímavé vůči ekologickým a environmentálním otázkám a věnují jim pozornost. Tyto údaje potvrzují, že existují pevné základy a že je třeba posílit podporu občanské společnosti, aby bylo možné lépe čelit budoucím výzvám.

3.4. Během posledních dvaceti let občanská společnost v zemích jižního sousedství posílila svou pozici. Její činnost umožnila zmírnit sociální a zdravotní dopady na obyvatelstvo, avšak zároveň odhalila nutnost přijmout opatření k posílení kapacit a kompetencí občanské společnosti, aby mohla lépe fungovat.

3.5. Oblast Středomoří zažila, stejně jako zbytek světa, silný hospodářský a sociální otřes způsobený pandemií COVID-19. Sociální a zdravotní důsledky ještě více zhoršila absence odpovídající veřejné zdravotnické infrastruktury, zejména v nejzranitelnějších zemích. Krize způsobená pandemií se přidala ke stávajícím krizím, které již různé země prodělávají a které jsou způsobeny řadou faktorů, jako je již tak nejistá hospodářská a sociální situace, vysoká míra nezaměstnanosti a důsledky konfliktů v některých oblastech, například v Libyi a Sýrii.

3.6. Vlády zemí v oblasti Středomoří okamžitě zareagovaly – ač velmi rozdílně – s cílem zastavit šíření pandemie zavedením opatření na podporu pracovníků a podniků, rovněž ve spolupráci se sociálními partnery a organizacemi občanské společnost, ačkoli jejich zapojení bylo často nedostatečné a v některých případech téměř chybělo. Téměř všechny středomořské státy přijaly v zájmu zmírnění dopadů pandemie opatření omezující volný pohyb osob (například Maroko, Egypt, Jordánsko a Libanon), zákazy vycházení a omezení cestování.

3.7. V reakci na krizi způsobenou pandemií zahájila řada vlád v regionu expanzivní politiky s cílem řešit hospodářskou krizi a podpořit konkrétní odvětví stimulováním výroby, a zaváděla daňové a ekonomické výhody a opatření zaměřená na přilákání investic.

3.8. Pandemie měla negativní hospodářské důsledky v celém středomořském regionu, a to nejen kvůli faktorům, jako je snížení domácí i zahraniční poptávky a propad spotřeby, ale také kvůli zhoršení finanční situace a zvýšení veřejného zadlužení. Na začátku krize způsobené pandemií vyčlenily vlády v regionu dodatečné zdroje pro zdravotnický a hospodářský systém s cílem podpořit některá odvětví. Proto se rozpočtový schodek téměř všech zemí ve Středomoří výrazně zvýší.

3.9. Odvětví dopravy bylo tvrdě zasaženo restriktivními opatřeními, která znemožnila a omezila mezinárodní mobilitu, takže cestovní ruch je jedním z odvětví, která byla krizí způsobenou pandemií postižena nejvíce. OECD odhaduje, že v celém odvětví došlo k poklesu o 45 až 70 %, u mezinárodního cestovního ruchu pak o 60 až 80 % ([3]). Cestovní ruch je pro země v oblasti Středomoří jedním z hlavních hospodářských odvětví a podle Konference Organizace spojených národů o obchodu a rozvoji (UNCTAD) patří k nejvíce zasaženým zemím na celém světě Egypt a Maroko ([4]).

3.10. K dalším významným složkám ekonomiky zemí na jižním pobřeží Středozemního moře patří mikropodniky a malé a střední podniky a osoby samostatně výdělečně činné. Jejich obrat výrazně klesl a většina z nich byla nucena omezit počet zaměstnanců. V této souvislosti bude nutné zavést strukturální opatření, která by malým a středním podnikům pomohla překonat krizi, růst a inovovat a současně čelit dvěma výzvám v podobě digitalizace a dekarbonizace.

([2]) https://meddialogue.eu/wp-content/uploads/2021/02/Publication-Bridging-the-sea.pdf.
([3]) https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=124_124984-7uf8nm95se&title=Covid-19_Tourism_Policy_Responses.
([4]) https://unctad.org/system/files/official-document/ditcinf2020d3_en.pdf.

3.11. Krize způsobená pandemií zasáhla ve Středomoří všechny sociální skupiny, ale nejvíce postiženi byli zejména: mladí lidé (v důsledku zhoršení situace na trhu práce a uzavření škol a univerzit), ženy (které v některých oblastech, jako například právě v zemích jižního sousedství, pracují především v rámci neformální ekonomiky, v zemědělství a v odvětví cestovního ruchu, jež bylo tvrdě zasaženo opatřeními proti šíření nákazy), zranitelné skupiny (jako jsou neformální pracovníci a uprchlíci, na které se často nevztahovala opatření sociální ochrany) a osoby se zdravotním postižením (v důsledku často nedostatečných služeb).

3.12. V některých oblastech jižního sousedství dopad krize prohloubily další faktory, jako je nedostatek vody a nedostatečný přístup k sanitačním zařízením, a to zejména v případě izolovanějších sociálních skupin, v oblastech konfliktů a v uprchlických táborech.

4. **Výzvy a příležitosti**

4.1. Jak zdůraznil generální tajemník Unie pro Středomoří ([5]), současná zdravotní krize ohrožuje socioekonomický pokrok dosažený v posledních několika letech. Krize je však zároveň příležitostí k posílení integrace a zvýšení odolnosti ekonomik.

4.2. Úloha občanské společnosti je v evropsko-středomořském regionu nesmírně důležitá pro budování spravedlivější a inkluzivnější společnosti po pandemii. Jak bylo zdůrazněno na sociálním summitu v Portu ([6]), je aktivní zapojení sociálních partnerů a organizací občanské společnosti zároveň zásadní pro to, aby nikdo nezůstal opomenut, a pro účinné provádění evropského pilíře sociálních práv.

4.3. COVID-19 a související opatření ohrožují udržitelnost občanské společnosti. Vlády a mnoho dárců pozastavily granty a zmrazily financování a přesměrovaly finanční prostředky na opatření ke zmírnění následků pandemie COVID-19. Tím je ohrožena nejen křehká udržitelnost organizací občanské společnosti a jejich možnost i nadále sloužit společnosti, ale i pracovní místa mnoha pracovníků těchto organizací, na něž jsou nicméně kladena vysoká očekávání. EHSV zdůrazňuje, že granty poskytované na podpoření udržitelnosti organizací občanské společnosti a základní financování jejich klíčové činnosti mají zásadní význam pro to, aby se mohly přizpůsobit rychle se měnící situaci a pokračovat v činnosti i během krizí.

4.4. EHSV upozornil na to, že Středomoří patří ve světovém měřítku k oblastem, které jsou z hlediska změny klimatu nejzranitelnější. Onemocnění COVID-19 nepříznivě ovlivnilo sociální situaci a rozvoj, a proto je naléhavě nutné přijmout strategie v oblasti udržitelného rozvoje a zelené ekonomiky.

4.5. Přijetí plánů oživení ve Středomoří je potenciální příležitostí k zaručení hospodářského, sociálního a environmentálního rozvoje tohoto regionu. Je nesmírně důležité propojit příležitosti k rozvoji s dodržováním zásad, jako je solidarita, odstraňování nerovností a ochrana a dodržování zásady právního státu. Pro dosažení všech těchto cílů má rozhodující význam aktivní zapojení občanské společnosti.

4.6. V budoucích plánech oživení zemí jižního sousedství po skončení pandemie COVID-19 by se měl klást důraz v prvé řadě na opatření k řešení environmentálních problémů spojených se změnou klimatu, nedostatkem vody, dezertifikací a znečištěním. Opatření k ochraně životního prostředí by mohla mít ve Středomoří pozitivní dopad díky diverzifikaci hospodářství a vytváření kvalitních pracovních míst. V této souvislosti EHSV upozorňuje na velmi vysoký potenciál energie z obnovitelných zdrojů (zejména solární a větrné energie) v jižních partnerských zemích a vyzývá EU a její členské státy, aby prosazovaly udržitelnější společné investice v této oblasti.

4.7. EHSV již upozorňoval na to, že je ve Středomoří třeba podporovat spravedlivou transformaci, mj. s cílem dosáhnout pozitivních změn v oblasti zdraví, vzdělávání a rovnosti žen a mužů. Má-li být zaručeno, že oživení bude skutečně zaměřeno na transformaci a digitalizaci, musí být bezpodmínečně zvyšována informovanost a rozvíjeno specifické podnikatelské myšlení a digitální dovednosti. EHSV podporuje výzvu svých jižních partnerských zemí, aby se EU a její členské státy více angažovaly na poli spolupráce v oblasti výzkumu a vývoje ve Středomoří.

([5]) Viz internetové stránky Unie pro Středomoří (ufmsecretariat.org), UfM Foreign Affairs Ministers set priority areas for stronger cooperation and integration in the Euro-Mediterranean region.

([6]) https://www.2021portugal.eu/en/porto-social-summit/porto-social-commitment/.

4.8. Oživení v zemích jižního sousedství, kde panuje vysoká míra neformálního zaměstnávání a neformální ekonomiky, je úzce svázáno také s rozvojem účinného modelu vzdělávání a odborné přípravy. EHSV znovu zdůrazňuje, že je třeba posílit odborné dovednosti zejména mladých lidí a žen tak, aby je mohli uplatnit ve vnitrostátním i nadnárodním kontextu, a to s ohledem na dostatek lidí s potřebnými dovednostmi. Organizace občanské společnosti hrají navíc důležitou úlohu při zvyšování dovedností v rámci neformálního vzdělávání, pořádání workshopů a školení a při podporování sociální ekonomiky. Kromě toho je nutné, jak již bylo zdůrazněno mj. při regionálním dialogu Unie pro Středomoří se sociálními partnery, tyto sociální partnery také zapojit, aby se mohl řešit nesoulad mezi poptávkou a nabídkou na trhu práce.

V Bruselu dne 24. ledna 2023.

Předsedkyně
Evropského hospodářského a sociálního výboru
Christa SCHWENG